

FILM A TECHNOLOGIE / HISTORIE FILMOVÉ TECHNOLOGIE (technological film history)

Film jako technologie/film a technologie

Kritické uvažování o filmu – o jeho historii, ontologii, produkci, estetických aspektech a stylu – vždy nevyhnutelně zahrnovalo technologii, protože film *je* technologie. Film je technologické umění (vedle komunikačního média a kulturní praxe). Pre-kinematografické dějiny jsou dějinami vědecko-technického pokroku, který často našel uplatnění v oblasti technologií vidění (optické mechanismy, zrcadla, laterna magika, stroboskop, praxinoskop, fotografie...) a vizuálních atrakcí. V samotných začátcích filmu, jak poznamenává Stephen Heath (1980:1), byla **technologie** pro diváky **zajímavější než to, co zachycovala**. Kinematograf bratří Lumièrů prodával a propagoval především zkušenost stroje, aparátu. Jejich premiérové filmové představení v Grand Café je oznamováno jako ‚Le Cinématographe‘. Poté následoval popis aparátu (*Tento aparát vynalezený MM. Augustem a Louisem Lumièrovými umožňuje prostřednictvím sérií fotografií zaznamenat veškeré po sobě jdoucí pohyby odehrávajících se před kamerou a jejich následnou reprodukci promítnutím těchto obrazů, v životní velikosti, na plátno před celým obecnstvem.*) a až na úplném konci plakátu tituly předváděných filmů.

Dějiny kinematografie jako dějiny technologií zasazených do ekonomických, průmyslových a společenských kontextů pokračují po institucionalizaci a zprůmyslovění kinematografie. Klíčové propojení technologie a filmu dokazuje zájem historiků, teoretiků i fanoušků filmu o tuto oblast a rozsáhlý historiografický a teoretický diskurz, který se postupem času kolem filmu a technologie vytvořil.

Kritické debaty o filmové technologii a technologii a filmu byly až do začátku 70. let výhradně v režii filmových tvůrců a několika málo filmových teoretiků v čele s **André Bazinem** a **Jeanem Mitrym**, kteří byli v úzkém kontaktu s filmařskou komunitou, často fungovali jako její intelektuální mluvčí a do svých teoriích zabývajících se způsoby, jakými filmová technologie usměrňuje filmovou historii, postupně zapracovávali pohledy filmařů. Bazin (např. *Mýtus totálního filmu*) a Mitry (*Esthétique et psychologie du cinéma*) prosazovali „**idealistický**“ a „**technologicky deterministický**“ pohled na filmovou historii, v němž filmová technologie umožňovala tvůrcům mnohem **věrnější zobrazení reality**.

Paralelně si své vlastní diskurzy vytvářela **filmařská komunita** prostřednictvím specializovaných, technicky a profesně orientovaných časopisůch jako *American Cinematographer* nebo *J.S.M.P.T.E* (a později *Cinefex*), v nichž si filmaři vyměňovali tajemství svého řemesla, nové objevy, nové technologie a techniky. Kolem technologie se postupně vytvářela mystická aura a budovaly se mýty různého druhu založené na exkluzivitě.

Proti idealistickému přístupu, který chápe filmovou historii, včetně historie filmové technologie a následně filmového stylu, jako lineární evoluční proces, v němž jedna technologie hladce střídá druhou (podobně jako jedna velká osobnost střídá druhou v tradičním přístupu k historii), se začali postupně s prosazováním konceptu ideologie Louise Althussera do myšlení o filmu vymezovat **zastánci materialistického přístupu** v čele s **Jeanem-Louisem Comollim**, **Jeanem Narbonim** a **Stephenem Heathem**. Materialisté odmítli lineárnost idealistického přístupu a rozrušili ji zapracováním ekonomických, společenských, kulturních a ideologických kontextů a podmínek, jenž ovlivňují v konkrétním historickém okamžiku možnosti média, možnosti vzniku technologie, prosazení technologie a jejích důsledků. Psychoanalýzou,

sémiotikou a ideologií ovlivněné materialistické uvažování o filmu jako stroji, filmu jako sociální technice imaginárního centralizovalo kameru jako ikonickou technologii, jako „základní filmový aparát“ (Christian Metz, Jean-Louis Baudry).

K zastáncům materialistické historiografie se postupně přidala **feministická filmová kritika** v čele s **Teresou de Lauretis**, jež ve své kritice (hlavně) hollywoodského filmu staví na konceptu dominantní ideologie a kinematografického aparátu. **Koncept aparátu** se stává klíčovým konceptem materialistického i feministického myšlení o vztahu filmu a ideologie. Materialistická historiografie vyvrací předpoklad, že kinematografický aparát je díky své vědecké podstatě neutrální a objektivní. Aparát a tedy následně i film jsou zatíženy dominantní ideologií a světonázorem, v případě materialistů kapitalismem, v případě feministické teorie patriarchálním řádem.

Velkou část filmových vědců zabývajících se technologií nejvíce zajímá **dynamika mezi estetickou praxí a konkrétní technologií**. Cílem tak není jen lokalizovat konkrétní technologii/technický vynález, ale vtáhnout ho do proměnlivého společenského, ekonomického a historického kontextu. Historie filmové technologie zasahuje i do neustále probíhající debaty o povaze filmu jako umění a o autorství ve filmu a ovlivňuje ji. Propojení kinematografie a technologie problematizovalo/zuje legitimizaci filmu jako formy umění. Základní námitkou je faktor medializace, technický aparát postavený mezi tvůrce a předmět jeho tvůrčí realizace. Technologie je na jedné straně vnímána jako podpůrný nástroj využívaný výjimečnými jedinci k realizování tvůrčích záměrů, na druhé straně jako odosobňující bariéra, která stojí mezi tvůrcem, filmem a tvůrčím vyjádřením.

jb

Heath, Stephen (1980) *Cinematic Apparatus: Technology as Historical and Cultural Form*, in *The Cinematic Apparatus*, Teresa de Lauretis, Stephen Heath (eds.), London: Macmillan.
